

Opinie o demokracji

20 lat Fundacji CBOS 1997–2017

Od 11 kwietnia 1997 r., od wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej, **CBOS DZIAŁA JAKO FUNDACJA.**

Dwadzieścia lat w życiu politycznym, społecznym i w życiu fundacji to dużo. Wiele się przez ten czas zdarzyło.

CBOS ZREALIZOWAŁ

836
badań

REZULTATY BADAŃ STATUTOWYCH UDOSTĘPNILIŚMY
SPOŁECZEŃSTWU, MEDIOM, INSTYTUCJOM PUBLICZNYM
I ORGANOM PAŃSTWOWYM W POSTACI

3735
komunikatów

PRACOWAŁO DLA NAS

3600
ankieterów

PRZEBADALIŚMY PONAD

1 000 000
respondentów

Naszym czytelnikom, naszym respondentom i sobie życzymy kolejnych lat owocnych i inspirujących badań, upowszechniania płynącej z nich wiedzy o społeczeństwie, a także popularyzacji dorobku fundacji CBOS.

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00–236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W lipcu¹ i sierpniu² zapytaliśmy Polaków o to, jak oceniają kondycję demokracji w naszym kraju. Sprawdziliśmy też, jakie są postawy wobec rządów demokratycznych i niedemokratycznych oraz jaka jest skala obojętności wobec obowiązującego systemu politycznego. Pomiędzy tymi sondażami miały miejsce protesty społeczne dotyczące reformy sądownictwa – lipcowy pomiar był realizowany przed nimi, a sierpniowy – już pewien czas po zawetowaniu przez prezydenta dwóch z trzech ustaw.

POSTAWY WOBEC DEMOKRACJI

Ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad innymi formami rządów, zgadza się obecnie siedmiu na dziesięciu Polaków (71%), natomiast przeciwnego zdania jest więcej niż jedna szóstka (17%). W sierpniu poziom aprobaty demokracji był nieco wyższy niż miesiąc wcześniej (wzrost o 4 punkty procentowe). Ogólnie rzecz biorąc, ranga przypisywana demokracji jest w Polsce wysoka. Od kiedy monitorujemy tę kwestię, czyli niemal od początku lat 90., dominuje postawa prodemokratyczna. Wahania opinii, jakie obserwujemy w tym okresie, będące reakcją na różnego rodzaju wydarzenia społeczno-polityczne, np. wybory parlamentarne czy protesty, są stosunkowo niewielkie.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (326) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 29 czerwca – 6 lipca 2017 roku na liczącej 977 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

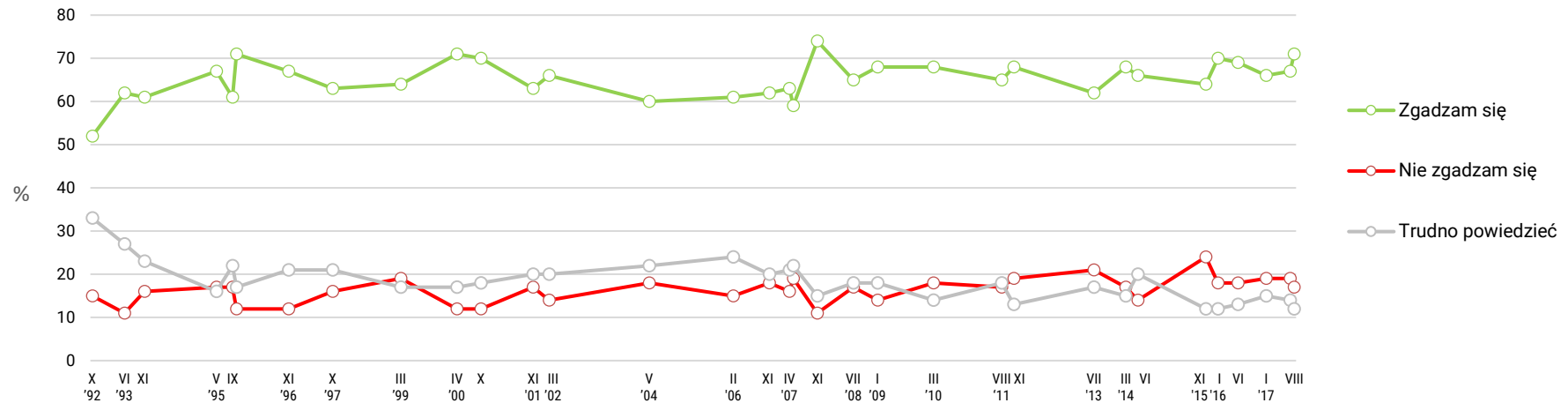
² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (327) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 17–24 sierpnia 2017 roku na liczącej 1009 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

TABELA 1

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań																												
	1992	1993	1995	1997	1999	2000	2001	2002	2004	2006	2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014	2015	2016		2017						
	X	VI	V	X	III	IV	X	XI	III	V	II	XI	IV	V	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I	VII	VIII
	w procentach																												
Zgadzam się	52	62	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74	65	68	68	65	68	62	68	66	64	70	69	66	67	71
Nie zgadzam się	15	11	17	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11	17	14	18	17	19	21	17	14	24	18	18	19	19	17
Trudno powiedzieć	33	27	16	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15	18	18	14	18	13	17	15	20	12	12	13	15	14	12

CBOS

RYS. 1. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?

We wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych przeważa przekonanie o wyższości demokracji nad innymi formami rządów. Sprzyja mu w pewnym stopniu wyższe wykształcenie badanych i wysokie dochody przypadające na osobę w gospodarstwie domowym, natomiast wyraźnie rzadziej niż pozostali wyrażają je respondenci mający wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne oraz znajdujący się w złej sytuacji materialnej. Rzadziej są to ponadto kobiety niż mężczyźni, co jednak wynika z faktu, że częściej nie mają one wyrobionej opinii. Aprobata demokracji jako najlepszego rozwiązania politycznego nieco częściej wyrażają ankietowani o poglądach prawicowych i centrowych niż lewicowych. Biorąc pod uwagę potencjalne elektoraty największych ugrupowań politycznych można stwierdzić, że relatywnie najbardziej prodemokratyczni są zwolennicy Nowoczesnej i ruchu Kukiz'15. Sceptycyzm wobec demokracji najsilniej zaznacza się wśród osób niezamierzających obecnie głosować w wyborach parlamentarnych.

TABELA 2

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Nowoczesna	86	12	2
Kukiz'15	86	11	2
PO	81	15	4
PiS	77	11	12
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	67	18	15
Niezamierzający głosować	48	27	24

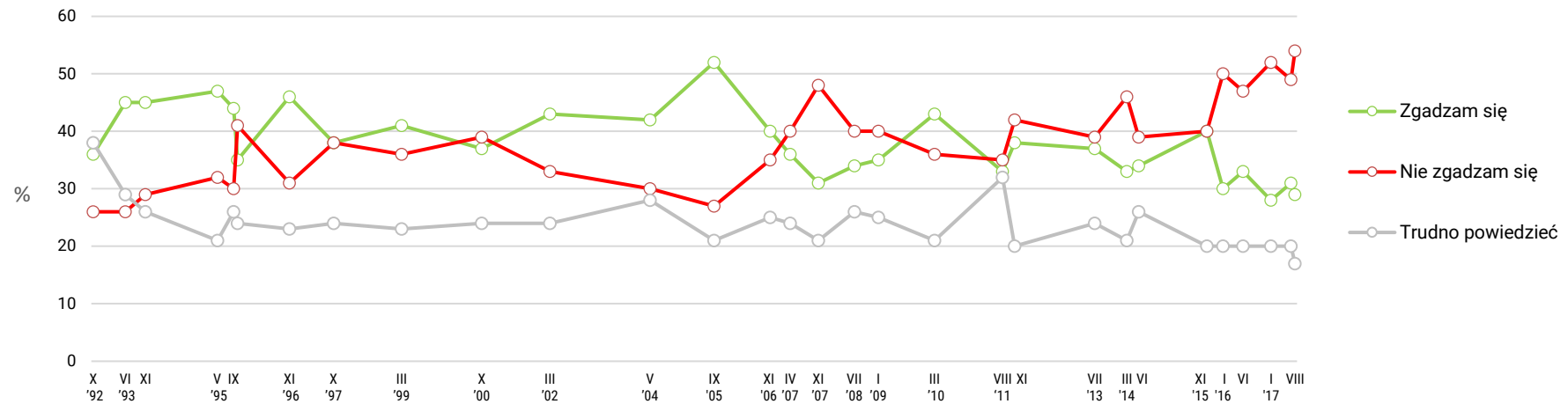
Na przestrzeni lat stosunek Polaków do rządów niedemokratycznych był bardziej zróżnicowany niż nastawienie do demokracji. Ze stwierdzeniem, że w niektórych sytuacjach są one bardziej pożądane niż rządy demokratyczne, zgadza się obecnie niemal jedna trzecia badanych (29%), a ponad połowa (54%, od lipca wzrost o 5 punktów procentowych) – najwięcej w ostatnim ćwierćwieczu – jest przeciwnego zdania. Wyraźny wzrost krytycyzmu wobec niedemokratycznych rozwiązań politycznych nastąpił po ostatnich wyborach parlamentarnych.

TABELA 3

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																																													
	1992			1993			1995			1996		1997		1999		2000		2002		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2013		2014		2015		2016		2017		
	X	VI	XI	V	IX	X	XI	X	III	X	III	V	IX/X	XI	IV	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I	VII	VIII	III	VI	XI	I	VI	I	VII	VIII								
	w procentach																																													
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38	41	37	43	42	52	40	36	31	34	35	43	33	38	37	33	34	40	30	33	28	31	29																
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38	36	39	33	30	27	35	40	48	40	40	36	35	42	39	46	39	40	50	47	52	49	54																
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24	23	24	24	28	21	25	24	21	26	25	21	32	20	24	21	26	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	17									

CBOS

RYS. 2. Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?

Najbardziej krytyczni wobec rządów niedemokratycznych są ankietowani mający od 35 do 44 lat, najlepiej wykształceni, uzyskujący najwyższe dochody *per capita*, zadowoleni z własnej sytuacji materialnej oraz identyfikujący się z lewicą. Natomiast częściej dopuszczają je (i/lub rzadziej wyrażają wobec nich sprzeciw) mężczyźni niż kobiety, które rzadziej zajmują jednoznaczne stanowisko w tej sprawie, a także relatywnie częściej młodszy badani (do 34 roku życia), osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, ankietowani przeciętnie sytuowani oraz respondenci uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu. Rozwiązania niedemokratyczne budzą nieco większą aprobatę wśród osób identyfikujących się z prawicą niż mających poglądy lewicowe lub centrowe. W elektoratach partyjnych najczęściej dopuszczają je zwolennicy ugrupowania Pawła Kukiza, natomiast najsilniej kontestują – potencjalni wyborcy Nowoczesnej.

TABELA 4

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Kukiz'15	38	62	0
PiS	28	53	20
PO	23	69	9
Nowoczesna	3	92	5
Niezdeterminowani, czy wziąć udział w wyborach	25	46	28
Niezamierzający głosować	35	37	28

O jednoznacznej wyższości rządów opartych na silnym przywództwie nad demokratycznymi przekonany jest, podobnie jak miesiąc wcześniej, co czwarty badany (23%). Od lipca przybyło osób, które się z takim stanowiskiem nie zgadzają (z 56% do 62%).

TABELA 5

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?	Wskazania respondentów według terminów badań															
	2006		2007		2008	2010	2011		2013		2014		2015		2017	
	XI	IV	XI	VII	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	VII	VIII	VII	VIII	
w procentach																
Zgadzam się	29	23	18	24	33	23	28	24	21	25	28	23	23	23	23	
Nie zgadzam się	45	53	62	52	48	52	55	54	60	53	55	56	62	62	62	
Trudno powiedzieć	26	24	20	24	19	25	16	22	19	22	17	20	15	15	15	

Zdecydowaną wyższość rządów autorytarnych nad demokratycznymi relatywnie często wskazują najmłodsi respondenci, mający wykształcenie podstawowe, gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe, z gospodarstw domowych o niskich, szczególnie najniższych dochodach *per capita*, przeciętnie oceniający własną sytuację materialną, a także identyfikujący się z prawicą. Przeciwnemu stanowisku sprzyja przede wszystkim wyższe wykształcenie, wysoki status ekonomiczny, brak zaangażowania w praktyki religijne, jak również orientacja lewicowa. Uwzględniając preferencje partyjne można stwierdzić, że o wyższości rządów opartych na silnym przywództwie nad demokratycznymi przeświadczeni są zwolennicy PiS, natomiast najliczniej kontestują je zwolennicy Nowoczesnej i PO.

TABELA 6

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	37	48	16
Kukiz'15	24	76	0
PO	14	80	7
Nowoczesna	0	95	5
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	17	62	21
Niezamierzający głosować	26	53	22

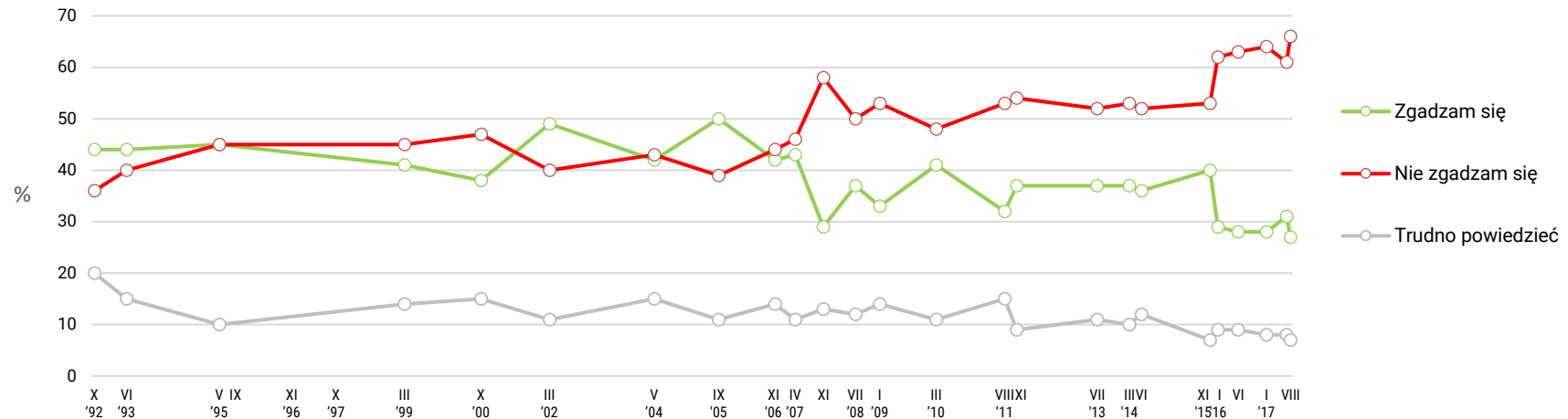
Od początku ubiegłego roku utrzymuje się najniższy w ostatnim ćwierćwieczu poziom alienacji politycznej. Badani, którzy twierdzą, że nie ma dla nich znaczenia, czy rządy w kraju są demokratyczne czy niedemokratyczne, stanowią obecnie ponad jedną czwartą (27%, od lipca spadek o 4 punkty procentowe). Grupa deklarujących, że nie jest im to obojętne, obejmuje dwie trzecie Polaków (66%) i jest nie tylko liczniejsza niż miesiąc wcześniej (o 5 punktów), ale również największa w historii naszych badań, czyli od 1992 roku.

TABELA 7

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																								
	1992	1993	1995	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014	2015	2016		2017			
	X	VI	V	III	X	III	V	IX/X	XI	IV	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	XI	I	VI	I	VII	VIII
	w procentach																								
Zgadzam się	44	44	45	41	38	49	42	50	42	43	29	37	33	41	32	37	37	37	36	40	29	28	28	31	27
Nie zgadzam się	36	40	45	45	47	40	43	39	44	46	58	50	53	48	53	54	52	53	52	53	62	63	64	61	66
Trudno powiedzieć	20	15	10	14	15	11	15	11	14	11	13	12	14	11	15	9	11	10	12	7	9	9	8	8	7

CBOS

RYS. 3. Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?

Alienacja polityczna w relatywnie większym stopniu dotyczy osób mających od 45 do 54 lat i najstarszych respondentów (65 lat i więcej), a także badanych z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym lub zasadniczym zawodowym, uzyskujących niskie dochody *per capita* i źle lub przeciętnie oceniających sytuację materialną swojego gospodarstwa domowego. Jeśli chodzi o poglądy polityczne i preferencje partyjne, najmniej obojętni w tym względzie są ankietowani identyfikujący się z lewicą oraz popierający Nowoczesną. Obojętność licznie deklarują natomiast badani niezamierzający obecnie głosować w hipotetycznych wyborach lub co do tego niezdecydowani.

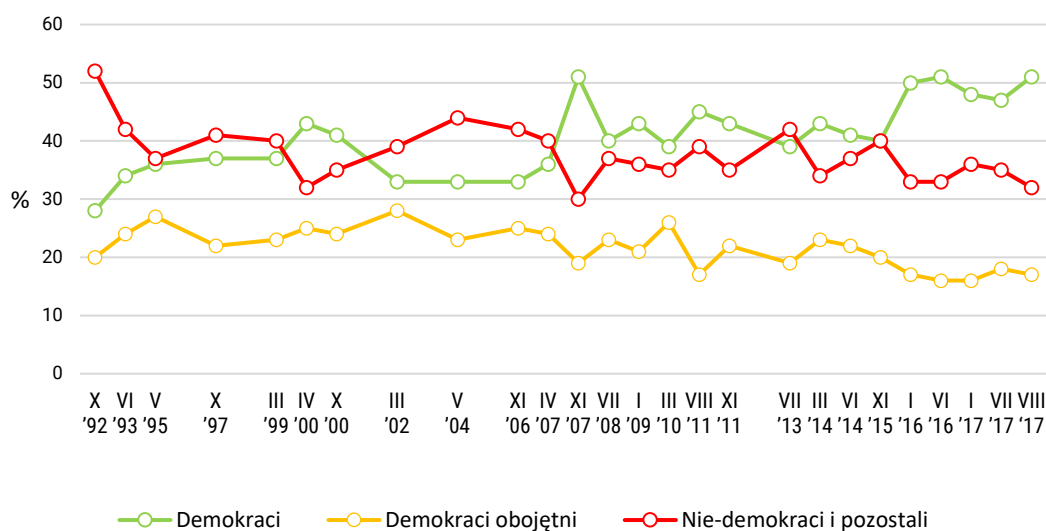
TABELA 8

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	24	70	6
Kukiz'15	22	75	3
PO	19	78	3
Nowoczesna	11	89	0
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	40	51	10
Niezamierzający głosować	44	44	12

Po oddzieleniu od grupy aprobujących demokrację jako najlepszą formę rządów tych, którzy deklarują, że obowiązujący system polityczny jest im obojętny (i niemających w tej sprawie zdania), otrzymujemy postawę prodemokratyczną „netto”. Obecnie jest ona charakterystyczna dla ponad połowy Polaków (51%) i jest to jeden z najwyższych wyników od 1992 roku. Zbliżoną skalę „czystego” poparcia dla demokracji rejestrowaliśmy po wcześniejszych wyborach parlamentarnych w 2007 roku i w kolejnych pomiarach począwszy od stycznia ubiegłego roku.

CBOS

RYS. 4. Stosunek do demokracji

Poparcie dla demokracji przy jednoczesnym braku alienacji politycznej częściej przejawiają mężczyźni niż kobiety, a także młodszy niż starsi respondenci. Zauważalnie wyróżniają się pod tym względem również badani z największych aglomeracji, najlepiej wykształceni, uzyskujący najwyższe dochody *per capita* i zadowoleni z własnej sytuacji materialnej, mający wyrobione poglądy polityczne, w tym zwłaszcza lewicowe, a ponadto zwolennicy Nowoczesnej, Kukiz'15 i PO. Relatywnie niewielu tak zdefiniowanych demokratów jest natomiast wśród osób z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym, uzyskujących najniższe dochody *per capita*, niemających sprecyzowanych poglądów politycznych oraz wśród niezamierzających obecnie głosować w wyborach parlamentarnych lub co do tego niezdecydowanych.

TABELA 9

Cechy społeczno-demograficzne		Stosunek do demokracji		
		Demokraci	Demokraci obojętni	Nie-demokraci i pozostali
		w procentach		
Ogółem		51	17	32
Płeć	Mężczyźni	58	17	25
	Kobiety	45	17	38
Wiek	18–24 lata	58	13	29
	25–34	59	13	27
	35–44	57	14	30
	45–54	45	22	34
	55–64	49	18	33
	65 lat i więcej	42	22	36
Miejsce zamieszkania	Wieś	45	18	37
	Miasto do 19 999	53	19	28
	20 000 – 99 999	55	18	26
	100 000 – 499 999	55	15	30
	500 000 i więcej mieszkańców	60	10	30
Wykształcenie	Podstawowe lub gimnazjalne	29	24	47
	Zasadnicze zawodowe	38	23	38
	Średnie	57	16	27
	Wyższe	73	8	19
Dochody na osobę	Do 649 zł	33	25	43
	Od 650 zł do 999 zł	41	20	39
	od 1000 zł do 1399 zł	50	18	33
	Od 1400 zł do 1999 zł	54	21	25
	2000 zł i więcej	71	12	17
Ocena własnych warunków materialnych	Złe	43	16	41
	Średnie	39	20	41
	Dobre	62	15	23
Poglądy polityczne	Lewicowe	60	10	30
	Centrowe	56	18	27
	Prawicowe	57	18	24
	Niesprecyzowane	30	22	48
Głosowanie w hipotetycznych wyborach parlamentarnych	PiS	55	19	26
	PO	66	14	20
	Kukiz'15	69	19	13
	Nowoczesna	80	5	15
	Niezdecydowani czy głosować	37	26	38
	Niezamierzający głosować	25	21	54

OCENA DEMOKRACJI

Opinie o jakości demokracji w Polsce były i nadal są bardzo zróżnicowane, na ogół jednak częściej wyrażają zastrzeżenia niż aprobatę. W ubiegłej dekadzie (do wyborów parlamentarnych w 2007 roku) we wszystkich pomiarach respondenci niezadowoleni z praktyki demokratycznej przeważali nad zadowolonymi. Tuż po wyborach w 2007 roku oceny chwilowo się poprawiły. W roku wyborczym 2011 opinie o jakości demokracji w naszym kraju były niemal równo podzielone. Po ostatnich wyborach parlamentarnych przewagę uzyskali respondenci rozczarowani funkcjonowaniem demokracji i – pomijając lipcowy pomiar – utrzymuje się ona do dzisiaj. Sierpniowe notowania demokracji były gorsze od lipcowych. Jej funkcjonowanie w naszym kraju negatywnie oceniła ponad połowa badanych (52%, wzrost o 7 punktów procentowych), a pozytywnie – dwie piąte (40%, spadek o 5 punktów).

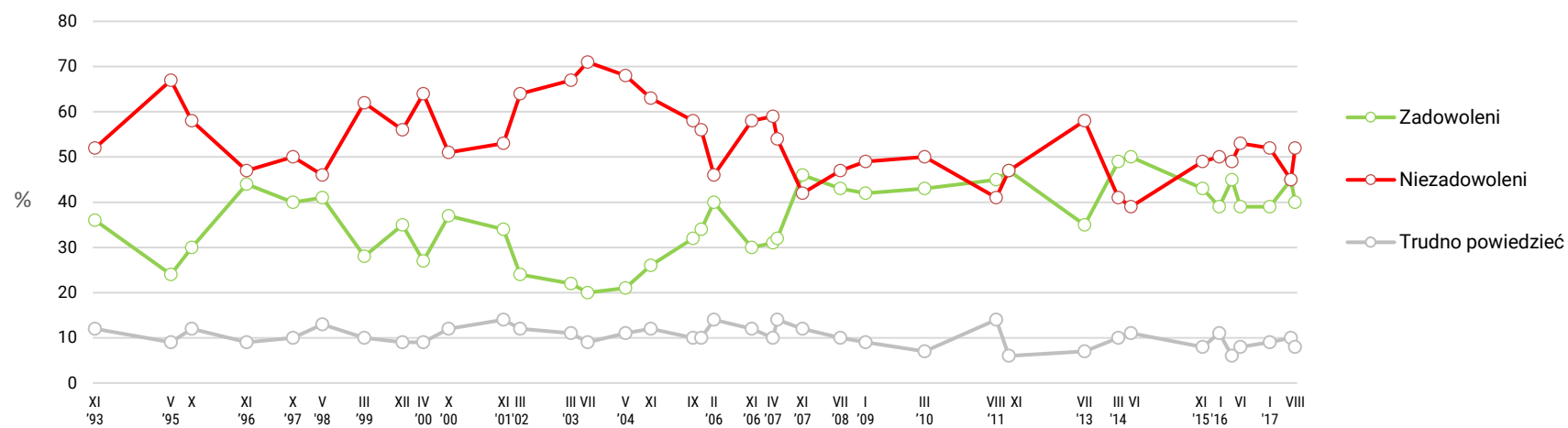
TABELA 10

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań																						
	1993	1995		1996	1997	1998	1999		2000		2001	2002	2003		2004		2005		2006		2007		
	XI	V	X	XI	X	V	III	XII	IV	X	XI	III	III	VII	V	XI	IX/X	XI	II	XI	IV	V	XI
w procentach																							
Zadowoleni	36	24	30	44	40	41	28	35	27	37	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	31	32	46
Niezadowoleni	52	67	58	47	50	46	62	56	64	51	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	59	54	42
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10	13	10	9	9	12	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	10	14	12

TABELA 10 (cd.)

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań															
	2008	2009	2010	2011		2013	2014		2015		2016			2017		
	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	IV	XI	I	IV	VI	I	VII	VIII
w procentach																
Zadowoleni	43	42	43	45	47	35	49	50	47	43	39	45	39	39	45	40
Niezadowoleni	47	49	50	41	47	58	41	39	44	49	50	49	53	52	45	52
Trudno powiedzieć	10	9	7	14	6	7	10	11	9	8	11	6	8	9	10	8

RYS. 5. Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce

Postrzeganie funkcjonowania demokracji najsilniej związane jest z preferencjami partyjnymi respondentów i ich poglądami politycznymi. Pozytywnie polską demokrację ocenia trzy czwarte wyborców rządzącego ugrupowania, natomiast negatywnie – zdecydowana większość zwolenników Nowoczesnej i PO, a także przeważająca część popierających ruch Kukiz'15. Do niezadowolonych zaliczają się na ogół respondenci o poglądach centrowych i – szczególnie – lewicowych, a do zadowolonych – identyfikujący się z prawicą.

TABELA 11

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	74	18	8
Kukiz'15	40	59	1
PO	17	82	2
Nowoczesna	7	90	3
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	36	53	11
Niezamierzający głosować	22	60	18

Pozytywnymi ocenami funkcjonowania demokracji w Polsce wyróżniają się najstarsi respondenci, mieszkańcy wsi, badani mający wykształcenie podstawowe, gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe, osoby z gospodarstw o niższych dochodach *per capita* i uczestniczący w praktykach religijnych przynajmniej raz w tygodniu (zwłaszcza uczestniczący w nich kilkakrotnie tygodniowo), natomiast wysokim poziomem niezadowolenia charakteryzują się mieszkańcy największych miast, badani najlepiej wykształceni, uzyskujący najwyższe dochody *per capita* oraz nieangażujący się w praktyki religijne lub uczestniczący w nich jedynie kilka razy w roku.

Zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce związane jest z ogólną postawą wobec systemu demokratycznego. Z jakości demokracji częściej zadowolone są osoby uznające jej wyższość nad innymi formami rządów, ale w gruncie rzeczy obojętne wobec typu rządów w naszym kraju, natomiast zdeklarowani demokraci częściej są niezadowoleni. Wśród osób nieceniących demokracji jako formy rządów (w tym niemających sprecyzowanej opinii) również przeważa niezadowolenie z demokratycznej praktyki, choć w ich przypadku może ono wynikać bardziej z ogólnej dezaprobaty demokracji niż z krytycznego odbioru jej funkcjonowania.

TABELA 12

Stosunek do demokracji	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Demokraci	44	53	3
Demokraci obojętni	52	43	5
Nie-demokraci i pozostali	26	56	18

W ubiegłym i obecnym roku obserwujemy spadek poziomu obojętności politycznej Polaków, rosnące znaczenie demokracji i silniejszy niż wcześniej sprzeciw wobec rządów niedemokratycznych. Jednocześnie przeważającym odczuciem badanych jest rozczarowanie jakością polskiej demokracji, co jednak – należy podkreślić – nie jest charakterystyczne wyłącznie dla tego okresu. Niedawne wydarzenia – reforma sądownictwa, towarzyszące jej protesty społeczne i zawetowanie przez prezydenta dwóch z trzech nowelizacji ustaw – dodatkowo wpłynęły, jak się wydaje, na wzmocnienie postaw prodemokratycznych i nasilenie sprzeciwu wobec rozwiązań niedemokratycznych (w tym drugim przypadku do poziomu najwyższego z dotychczas zarejestrowanych), jak również na zmniejszenie skali alienacji politycznej, której poziom jest obecnie najniższy w ostatnim ćwierćwieczu. Ponadto, po nieco lepszych notowaniach demokracji w lipcu, w sierpniu ponownie przybyło obywateli niezadowolonych ze sposobu jej funkcjonowania w naszym kraju.

Opracował

Michał Feliksiak